

АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 342.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-4-8>

Бондар Д. В.,

*кандидат наук з державного управління,
ректор Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
ORCID: 0009-0004-9571-7828*

ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ ТА ТЕРИТОРІЙ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

MEASURES TO ENSURING THE SAFETY OF THE POPULATION AND TERRITORIES IN THE EVENT OF EMERGENCY SITUATIONS: ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATIONS AND DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

Наукова публікація присвячена дослідженню стану адміністративно-правової регламентації заходів забезпечення безпеки населення та територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, а також визначенню перспективних напрямів удосконалення відповідного національного законодавства.

Зазначається, що заходи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій достатньо детально регламентовані Кодексом цивільного захисту України. Крім того, заходи захисту населення і територій в умовах дії правового режиму надзвичайного стану регламентовані Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану».

Проаналізовано зміст заходів захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, які передбачені підзаконними нормативно-правовими актами.

Перспективним напрямом адміністративно-правової регламентації заходів забезпечення безпеки населення і територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій названо правове регулювання використання технології штучного інтелекту у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Сформульовано висновок про те, що на даний час актуальною є потреба адміністративно-правової регламентації використання автоматизованих систем захисту населення і територій, тобто систем для функціонування яких використовуються інформаційні (цифрові) технології. Наведено перелік автоматизованих систем забезпечення безпеки населення і територій у разі виникнення надзвичайної ситуації та в умовах дії правового режиму надзвичайного стану, використання яких потребує детальної правової регламентації.

Ключові слова: *заходи, безпека, населення, захист, надзвичайна ситуація, надзвичайний стан, правове регулювання, автоматизовані системи, інформаційні технології, штучний інтелект.*

The scientific publication is devoted to the study of the state of administrative and legal regulation of measures to ensure the safety of the population and territories in the event of emergencies, as well as to identify promising areas for improving the relevant national legislation.

It is noted that measures to protect the population and territories from emergencies are regulated in sufficient detail by the Civil Protection Code of Ukraine. In addition, measures to protect the population and territories under the legal regime of a state of emergency are regulated by the Law of Ukraine «On the Legal Regime of a State of Emergency».

The content of measures to protect the population and territories from emergencies, which are provided for by subordinate regulatory legal acts, is analyzed.

Legal regulation of the use of artificial intelligence technology in the field of ensuring the safety of life is called a promising area of administrative and legal regulation of measures to ensure the safety of the population and territories in the event of emergencies.

The conclusion is formulated that at present there is a pressing need for administrative and legal regulation of the use of automated systems for the protection of the population and territories, that is, systems for the functioning of which

information (digital) technologies are used. A list of automated systems for ensuring the safety of the population and territories in the event of an emergency and under the conditions of the legal regime of a state of emergency, the use of which requires detailed legal regulation, is given.

Key words: *measures, security, population, protection, emergency situation, state of emergency, legal regulation, automated systems, information technologies, artificial intelligence.*

Актуальність теми. Результатом останніх науково-технічних революцій стала цифровізація майже всіх сфер суспільних відносин, впровадження високотехнологічного та роботизованого виробництва, мінімізація ролі людини в технологічних процесах та інші досягнення.

Водночас розвиток та впровадження нових технологій підвищили рівень загрози (ризик) виникнення техногенних аварій та інших надзвичайних ситуацій, а також розширили можливості використання нових технічних засобів та цифрових інструментів із протиправною метою або у військових цілях.

Вищезазначеним обумовлюється актуальність дослідження заходів забезпечення безпеки населення та територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного, соціального або природного характеру в контексті необхідності адміністративно-правового регулювання вказаних заходів та визначення перспективних напрямів удосконалення відповідного національного законодавства в умовах цифровізації суспільних відносин.

Питанням забезпечення безпеки життєдіяльності присвятили свої роботи такі відомі науковці як Ф. Апшай [1], Т. Гринюк [2], К. Марченко [3], О. Оришака [3], О. Остапенко [4], О. Халак [1], О. Хитра [5], О. Чекригін [6], та інші дослідники.

Правове регулювання використання інформаційних технологій (цифровізації) у різних сферах суспільного життя досліджували такі відомі науковці як М. Бабик, В. Бевзенко, Д. Біленька, О. Берназюк, М. Віхляєв, О. Гунбіна, К. Дубова, С. Єсімов, Т. Ковальова, Т. Коломоєць, О. Комаров, А. Комзюк, А. Краковська, І. Лопушинський, К. Оксютенко, А. Омельченко, М. Серебро, Р. Стефанчук, І. Тищенко та інші.

Проте, питання адміністративно-правового регулювання заходів забезпечення безпеки населення та територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, включаючи визначення напрямів їх удосконалення, ще не були предме-

том окремого наукового аналізу, що актуалізує підготовку даної публікації.

Постановка завдання. Метою публікації є дослідження заходів забезпечення безпеки населення та територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, стану адміністративно-правового регулювання вказаних заходів та визначення перспективних напрямів удосконалення відповідного національного законодавства.

Методологія даної публікації включає три традиційні групи методів наукового пошуку. Серед філософських методів дослідження більшою мірою використовується метод діалектики, його закони та прийоми. Серед загальнонаукових методів дослідження більшою мірою використовуються системний та структурно-функціональний методи дослідження, а також прийоми логіки: аналіз, синтез, дедукція та індукція. Серед спеціально-юридичних методів дослідження більшою мірою застосовується формально-юридичний метод, а також метод юридичного моделювання.

Результати дослідження. Заходи забезпечення безпеки населення та територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій регламентовано на рівні кодексів, законів, постанов уряду, указів Президента України, а також наказів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Так, Кодекс цивільного захисту України регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів державної влади, що не входять до системи центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядуван-

ня, встановлює права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності (суб'єктів господарювання), а також інших юридичних осіб [7].

Заходи забезпечення безпеки населення і територій при виникненні надзвичайних ситуацій передбачені Розділом IV «Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій» Кодексу цивільного захисту України, який включає в себе глави: «Оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту» (глава 6); «Укриття населення в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту та евакуаційні заходи» (глава 7); «Інженерний захист територій, радіаційний і хімічний захист» (глава 8); «Медичний, біологічний і психологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (глава 9); «Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» (глава 10) [7].

Кожна із вищезазначених глав містить в собі комплекс відповідних заходів захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, що враховуючи юридичну силу кодексу як нормативно-правового акту дозволяє уніфікувати та систематизувати заходи захисту населення і територій при виникненні надзвичайних ситуацій незалежно від їх виду, а також обрати необхідні заходи для конкретної ситуації.

На окрему увагу заслуговує правова регламентація захисту населення і територій в умовах дії правового режиму надзвичайного стану.

Так, у відповідності до ст. 16 «Зміст заходів правового режиму надзвичайного стану» Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» указом Президента України про введення надзвичайного стану в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням або кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей на період надзвичайного стану можуть запроваджуватися такі заходи: встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування по території, де вводиться надзвичайний стан; обмеження руху транспортних засобів та їх огляд; посилення охорони громадського порядку та важливих об'єктів національної еконо-

міки та об'єктів критичної інфраструктури; заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом; заборона страйків; примусове відчуження або вилучення майна у юридичних і фізичних осіб [8].

Перелічені заходи покликані обмежити або виключити вплив негативних факторів, які є наслідком техногенних аварій, пожеж, стихійного лиха тощо та впливають на людей, важливі об'єкти національної економіки, об'єкти критичної інфраструктури та навколишнє природне середовище.

Крім того, ст. 17 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» передбачено додаткові заходи режиму надзвичайного стану у зв'язку із надзвичайними ситуаціями техногенного або природного характеру. Так, у разі введення надзвичайного стану з підстав, передбачених п. 1 ч. 2 ст. 4 вказаного Закону, крім заходів, передбачених ст. 16 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», можуть також здійснюватися такі заходи: тимчасова чи безповоротна евакуація людей з місць, небезпечних для проживання, з обов'язковим наданням їм стаціонарних або тимчасових жилих приміщень; встановлення для юридичних осіб квартирної повинності для тимчасового розміщення евакуйованого або тимчасово переселеного населення, аварійно-рятувальних формувань та військових підрозділів, залучених до подолання надзвичайних ситуацій; тимчасова заборона будівництва нових, розширення діючих підприємств та інших об'єктів, діяльність яких не пов'язана з ліквідацією надзвичайної ситуації або забезпеченням життєдіяльності населення та аварійно-рятувальних формувань; встановлення карантину та проведення інших обов'язкових санітарних та протиепідемічних заходів; запровадження особливого порядку розподілення продуктів харчування і предметів першої необхідності; мобілізація та використання ресурсів підприємств, установ і організацій, незалежно від форми власності, для відвернення небезпеки та ліквідації надзвичайних ситуацій з обов'язковою компенсацією понесених втрат; зміна режиму роботи підприємств, установ, організацій усіх форм власності, переорієнтація їх на виробництво необхідної

в умовах надзвичайного стану продукції, інші зміни виробничої діяльності, необхідні для проведення аварійно-рятувальних і відновлювальних робіт; усунення від роботи на період надзвичайного стану, в разі неналежного виконання своїх обов'язків, керівників державних підприємств, установ і організацій, від діяльності яких залежить нормалізація обстановки в районі надзвичайного стану, та покладення тимчасового виконання обов'язків зазначених керівників на інших осіб [8].

Перелічені основні та додаткові заходи часто пов'язані із обмеженням конституційних прав та свобод громадян, що обумовлено необхідністю досягнення публічної мети введення надзвичайного стану – усунення загрози та якнайшвидша ліквідація особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, а також усунення негативних наслідків надзвичайної ситуації та збереження життя та здоров'я людей, важливих об'єктів економіки та критичної інфраструктури, захист навколишнього природного середовища.

Також, у відповідності до частин 2-3 ст. 17 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», з метою ліквідації особливо тяжких надзвичайних ситуацій у мирний час може здійснюватися цільова мобілізація, обсяги і строк проведення якої визначаються в Указі Президента України про введення надзвичайного стану. У виняткових випадках, пов'язаних з необхідністю проведення невідкладних аварійно-рятувальних робіт, допускається тимчасове переведення або залучення на добровільній основі працездатного населення і транспортних засобів громадян для виконання зазначених робіт за дозволом відповідного керівника аварійно-рятувальних робіт та за умови обов'язкового забезпечення безпеки праці. При цьому забороняється залучення неповнолітніх, а також вагітних жінок до робіт, які можуть негативно вплинути на стан їх здоров'я [8].

Крім того, згідно з ч. 4 ст. 17 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», з метою невідкладного вивезення населення, яке підлягає евакуації, у разі безпосередньої загрози його життю або здоров'ю допускається використання транспортних засобів громадян із наступною компенсацією їм витрат у поряд-

ку, встановленому Кабінетом Міністрів України [8].

Актуальним напрямом удосконалення механізму цільової мобілізації людських та матеріальних ресурсів є цифровізація цього процесу із використанням мобільного застосунку, зокрема, шляхом створення бази даних добровольців – громадян, які готові в будь-який момент прийняти участь в ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, а також організації їх термінового оповіщення через мобільний застосунок з урахуванням місця знаходження конкретних добровольців поблизу місця виникнення надзвичайної ситуації або локалізації її наслідків.

Статтею 18 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» передбачено додаткові заходи правового режиму надзвичайного стану у зв'язку з масовими порушеннями громадського порядку. Так, у разі введення надзвичайного стану з підстав, зазначених у пунктах 2-7 ч. 2 ст. 4 вказаного Закону, додатково можуть здійснюватися такі заходи: запровадження комендантської години (заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби); перевірка документів у громадян, а в необхідних випадках – проведення особистого огляду, огляду речей, транспортних засобів, багажу і вантажів, службових приміщень та житла громадян; обмеження або тимчасова заборона продажу зброї, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин, а також алкогольних напоїв та речовин, вироблених на спиртовій основі; тимчасове вилучення у громадян зареєстрованої вогнепальної і холодної зброї та боєприпасів, а у підприємств, установ і організацій - також навчальної військової техніки, вибухових, радіоактивних речовин і матеріалів, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин; заборона виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що можуть дестабілізувати обстановку; регулювання роботи цивільних теле- та радіоцентрів, заборона роботи аматорських радіопередавальних засобів та радіовипромінювальних пристроїв особистого і колективного користування; особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі; порушення у порядку, визначеному Конституцією і закона-

ми України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських організацій в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [8].

Серед постанов уряду, присвячених правовому регулюванню у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності, в якості прикладу можна навести Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733 [9].

Слід зазначити, що сучасні інформаційні технології дозволяють значно оптимізувати процеси організації оповіщення громадян про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, зокрема, шляхом використання відповідних мобільних застосунків.

Також постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052 затверджене Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій. Згідно з вказаною постановою Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності [10].

У відповідності до п. 4 вказаного Положення ДСНС відповідно до покладених на неї завдань узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та подає їх в установленому порядку Міністрові внутрішніх справ [10].

В напрямках діяльності ДСНС, передбачених більшою частиною інших підпунктів п. 4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, фактично описа-

ні заходи захисту населення та територій, які реалізує ДСНС у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації.

Перспективним напрямом адміністративно-правового врегулювання заходів забезпечення безпеки населення і територій при виникненні надзвичайних ситуацій є правове регулювання використання технології штучного інтелекту у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Так, в Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні.

У вказаній Концепції зазначено, що впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Відсутність концептуальних засад державної політики в галузі штучного інтелекту не дозволяє створювати та розвивати конкурентоспроможне середовище в зазначених сферах діяльності [11].

Враховуючи особливу роль кібербезпеки у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності, основним завданням у сфері кібербезпеки під час реалізації державної політики розвитку галузі штучного інтелекту у вказаній Концепції названо захист комунікаційних, інформаційних та технологічних систем, інформаційних технологій, передусім тих, що використовуються операторами (постачальниками) ключових послуг (включаючи об'єкти критичної інфраструктури) і є важливими для безперервності функціонування держави, суспільства та безпеки громадян [11].

Причому для комплексного розв'язання проблем кібербезпеки Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, серед іншого, передбачає виконання такого завдання як удосконалення законодавства і створення сучасної нормативно-правової бази для впровадження кращих світових практик штучного інтелекту у сфері кібербезпеки і кіберзахисту [11].

Таким чином, основні питання використання технології штучного інтелекту у всіх сферах суспільних відносин, включаючи забезпечення безпеки життєдіяльності, повинні бути регламентовані на рівні окремого закону.

На увагу заслуговує системне викладення заходів забезпечення безпеки населення і територій в Концепції захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, схваленої Указом Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99.

Так, згідно із вказаною Концепцією, до основних завдань захисту населення і територій під час надзвичайних ситуацій віднесено, у тому числі: розроблення і реалізацію нормативно-правових актів, додержання державних технічних норм та стандартів з питань забезпечення захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій; збирання та аналітичне опрацювання інформації про надзвичайні ситуації; розроблення та забезпечення цільових і науково-технічних програм, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям та забезпечення сталого функціонування підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, а також підвідомчих їм об'єктів виробничого і соціального призначення [12].

У розділі III Концепції захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій визначено основні заходи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. Зокрема передбачено, що з метою захисту населення, зменшення втрат та шкоди економіці в разі виникнення надзвичайних ситуацій має проводитися спеціальний комплекс заходів, який має такі складові:

- оповіщення та інформування (оповіщення про загрозу і постійне інформування населення досягається завчасним створенням і підтримкою в постійній готовності загальнодержавної і територіальних автоматизованих систем централізованого оповіщення населення);

- спостереження і контроль (спостереження і контроль за довкіллям, продуктами харчування і водою забезпечується створенням і підтримкою в постійній готовності загальнодержавної і територіальних систем спостереження і контролю з включенням до них існуючих сил та засобів контролю незалежно від підпорядкованості; організацією збору, опрацювання і передачі інформації про стан довкілля, забруднення продуктів харчування, харчової сировини, фуражу, води радіоактив-

ними, хімічними речовинами та інфекційними мікроорганізмами);

- укриття у захисних спорудах (створення фонду захисних споруд досягається шляхом комплексного освоєння підземного простору міст і населених пунктів для взаємопогодженого розміщення в ньому споруд і приміщень соціально-побутового, виробничого і господарського призначення та з урахуванням пристосування і використання частини приміщень для укриття населення в надзвичайних ситуаціях);

- евакуаційні заходи (в умовах неповного забезпечення захисними спорудами в містах та інших населених пунктах, які мають об'єкти підвищеної небезпеки, а також у воєнний час основним способом захисту населення є евакуація і розміщення його у позаміській зоні; залежно від обстановки, яка склалася на час надзвичайної ситуації, може бути проведено загальну або часткову евакуацію населення тимчасового або безповоротного характеру; здійснення організованої евакуації, запобігання проявам паніки і недопущення загибелі людей своєчасно забезпечується шляхом: планування евакуації населення; визначення зон, придатних для розміщення евакуйованих з потенційно небезпечних зон; організації оповіщення населення про початок евакуації; організації управління евакуацією; всебічного життєзабезпечення евакуйованого населення у районах позаміської зони; навчанням населення діям під час проведення евакуації);

- інженерний захист (врахування під час розроблення генеральних планів забудови населених пунктів і ведення містобудування особливої схильності регіонів та окремих площ до проявів небезпечних і катастрофічних явищ; забезпечення раціонального розміщення потенційно небезпечних об'єктів з урахуванням можливих наслідків у разі аварій для безпеки населення і довкілля; будівництво будинків, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій з заданими рівнями безпеки і надійності; створення комплексних схем захисту населених пунктів та об'єктів господарювання від небезпечних природних процесів; розроблення і здійснення регіональних та місцевих планів запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; організація виперед-

жального будівництва протизсувних, протиповенеких, протирозійних та інших інженерних споруд спеціального призначення; реалізація заходів щодо санітарної охорони території);

- медичний захист (заходами запобігання або зменшення ступеня ураження людей, своєчасного надання допомоги постраждалим та їх лікування, забезпечення епідемічного благополуччя в районах надзвичайних ситуацій є: планування і використання існуючих сил і засобів органів охорони здоров'я незалежно від їх відомчої належності; своєчасне застосування профілактичних медичних препаратів; контроль за продуктами харчування, питною водою і джерелами водопостачання; завчасне створення і підготовка спеціальних медичних формувань та розгортання необхідної кількості лікувальних закладів; накопичення медичних засобів захисту, медичного та спеціального майна і техніки; контроль за станом довкілля, санітарно-гігієнічною та епідемічною ситуацією; підготовка медичного персоналу та загальне медико-санітарне навчання населення);

- біологічний захист (захист від біологічних засобів ураження включає своєчасне виявлення чинників біологічного зараження, їх виду і масштабів, проведення комплексу адміністративно-господарських, режимно-обмежувальних і спеціальних протиепідемічних та медичних заходів; захист від біологічних засобів вимагає: своєчасного використання колективних та індивідуальних засобів захисту; введення режимів карантину та обсервації; знезаражування осередку ураження; проведення екстреної та специфічної профілактики; додержання протиепідемічного режиму об'єктами господарювання, лікувальними закладами і населенням);

- радіаційний і хімічний захист (цей захист включає заходи щодо виявлення і оцінки радіаційної та хімічної обстановки, організацію і здійснення дозиметричного і хімічного контролю, розроблення типових режимів радіаційного захисту, забезпечення засобами індивідуального захисту, організацію і проведення спеціальної обробки; виконання вимог даного виду захисту досягається: завчасним накопиченням і підтримкою в готовності засобів індивідуального захисту і приладів радіаційної і хімічної розвідки та контролю; розроблен-

ням типових режимів радіаційного захисту населення і функціонування об'єктів господарювання в умовах зараження місцевості; розробленням загальних критеріїв, методів та методик радіаційної та хімічної розвідки і спостережень тощо) [12].

Таким чином, в Концепції захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій достатньо детально та системно описано основні заходи забезпечення безпеки життєдіяльності.

Таким чином, на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів достатньо детально регламентовані заходи забезпечення безпеки населення та територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій та в умовах правового режиму надзвичайного стану.

Проте, наразі нагальною є потреба правової регламентації використання автоматизованих систем захисту населення і територій (для функціонування яких використовуються інформаційні технології), до яких слід віднести:

- автоматизовані системи оповіщення та інформування населення про надзвичайні ситуації, загрози безпеці життєдіяльності (з використанням мобільних застосунків та Інтернет);

- автоматизовані системи спостереження та контролю за довкіллям, продуктами харчування, якістю води, повітря (включаючи хімічний та радіологічний контроль), інфраструктурою населених пунктів та іншими об'єктами з метою виявлення потенційних загроз безпеці життєдіяльності;

- автоматизовані системи обслуговування захисних споруд, сховищ та укриттів, підтримання їх в належному стані та забезпечення резервами продуктів харчування, води, повітря тощо;

- автоматизовані системи мобілізації людських та матеріально-технічних ресурсів, які необхідні для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (з використанням мобільних застосунків та Інтернет);

- автоматизовані системи забезпечення реалізації евакуаційних заходів: блокування та відкриття шляхопроводів, регулювання дорожнього руху, утворення додаткових шляхів евакуації (до прикладу – надувних сходів) тощо;

- автоматизовані системи протидії негативним чинникам, що сприяють виникненню

надзвичайних ситуацій: автоматизовані системи гасіння пожеж, знезараження (санітарної обробки, дезінфекції) об'єктів та територій тощо.

Наведений перелік не є повним, адже майже щодня з'являються нові цифрові технології, використання яких потребує правового врегулювання, включаючи нові інформаційні технології, які можуть бути використані у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати висновок про те, що заходи забезпечення безпеки населення та територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій достатньо детально регламентовані Кодексом цивільного захисту України. Крім того, заходи захисту населення і територій в умовах дії правового режиму надзвичайного стану регламентовані Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану».

Також заходи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій передбачені підзаконними нормативно-правовими актами, серед яких: Концепція захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, схвалена указом Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99, Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052, Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733.

Одним із перспективних напрямів адміністративно-правового врегулювання заходів забезпечення безпеки населення і територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій є правове регулювання використання технології штучного інтелекту у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Актуальним напрямом удосконалення механізму цільової мобілізації людських та матеріальних ресурсів у разі виникнення надзвичайної ситуації є цифровізація цього процесу із використанням мобільного застосунку, зокрема, шляхом створення бази даних добровольців – громадян, які готові в будь-який момент прийняти участь в ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, включаючи систему їх термінового оповіщення через мобільний застосунок з урахуванням місця знаходження доданих до бази даних добровольців поблизу місця виникнення надзвичайної ситуації або локалізації її наслідків.

Актуальною також є потреба адміністративно-правової регламентації використання автоматизованих систем захисту населення і територій, тобто систем для функціонування яких використовуються інформаційні (цифрові) технології.

Необхідність формулювання конкретних пропозицій щодо внесення змін до чинного національного законодавства в частині адміністративно-правової регламентації використання автоматизованих систем забезпечення безпеки населення і територій у разі виникнення надзвичайної ситуації та в умовах дії правового режиму надзвичайного стану обумовлює перспективність подальшого дослідження даної теми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апшай Ф.В., Халак О.В. Аналіз правових засад безпеки життєдіяльності. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2021. № 1 (15). С. 4-7. DOI: 10.15587/2523-4153.2021.228246
2. Гринюк Т.О. Безпека людини як комплексний підхід до питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та пожежної безпеки. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 2 (10). С. 38-43.
3. Марченко К.М., Оришака О.В. Інформаційна безпека життєдіяльності людини і суспільства в умовах війни. *Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки*. 2023. Вип. 7 (1). С. 16-21.
4. Остапенко О.І. Адміністративно-правова природа безпеки населення України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. Вип. 30. С. 234-246.
5. Хитра О.Л. Особливості діяльності Державної служби з надзвичайних ситуацій щодо реалізації державної політики у сфері цивільного захисту населення. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 32. С. 212-219.

6. Чекригін О.М. Принципи діяльності державної служби України з надзвичайних ситуацій із запобігання надзвичайним ситуаціям. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 637-641.

7. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. Дата оновлення: 21.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

8. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

9. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733. Дата оновлення: 13.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

10. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052. Дата оновлення: 17.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

11. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. Дата оновлення: 29.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

12. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99. Дата оновлення: 26.03.1999. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text> (дата звернення: 07.11.2024).